

Krigsfångar – ryska i Jämtland och svenska i Ryssland. Om krigslagar, politik och människoöden

Lördagen den 18 februari samlades ett antal medlemmar i JLS för att lyssna till Erik Artur Egervärn, som, enligt egen utsago, inte föreläste utan kåserade kring rubriken ”Krigsfångar – ryska i Jämtland och svenska i Ryssland. Om krigslagar, politik och människoöden”

Han delade upp sitt anförande i tre olika avsnitt.

Det första avsnittet handlade om finska kriget, även kallat 1808-1809 års krig, som utkämpades mellan Sverige och Ryssland. Under detta krig vann Sverige många segrar bl.a. vid Lappo 1808. Vid detta slag utmärkte sig von Döbeln och hans Björneborgs regemente. Ryssarna led nederlag och precis som i våra dagars idrottsvärld bytte de ut lagledaren efter förlusten. Generalmajor Rajevskij byttes ut mot en yngre förmåga – general Kamenskij.

Vid Lappo tillfångatogs Michael Zarokin som var en av de 75 ryska krigsfångar som kom till Jämtland. Han hamnade i Gärdsta, Hallen, där han gifte sig med Maria Magdalena Mikaelsson-dotter. Efter kriget erbjöds krigsfångarna återvända hem till Ryssland men endast en tackade ja till erbjudandet.

Under Egervärns berättande dyker osökt bilderna från ”Fänrik Ståls sägner” upp. Fantasieggande namn exempelvis Sandels, som åt sin frukost i Pardala by, Sven Dufva ”ett dåligt huvud hade han men hjärtat det var gott” och Döbeln vid Jutas. I slaget vid Oravais vann ryssarna en avgörande seger som blev krigets vändpunkt. En fråga som inställer sig är varför förlorade Sverige kriget när man ändå vann så många segrar?

Enligt Ekervärn hade svenskarna

- dålig utrustning
- var dåligt övade
- dålig ledning
- var splittrade på flera fronter
- en annan taktik än Ryssland. Svenskarnas infanteritaktik mot Ryssarna jägartaktik. Det sistnämnda innebar små grupper .
- hjälpen från England uteblev
- kungen Gustav IV Adolf lyssnade inte på sina rådgivare

Vid freden i Fredrikshamn 1809 tvingades Sverige avträda Finland till Ryssland.

Egervärns andra avsnitt handlade om svenska krigsfångar i Ryssland under Karl XII:s krig. Efter kapitulationen vid Poltava 1 juli 1709 tillfångatogs närmare 20 000 krigsfångar varav 1600 var kvinnor. Den svenska armén bestod inte bara av officerare och meniga soldater. Många officerare hade med sig sina familjer, tjänstefolk och bohag. Även de meniga soldaterna hade med sig hustrur och barn i trossen. De svenska krigsfångarna erbjöds att återvända till Sverige efter 1720 och 6000 gjorde det också.

Största antalet svenskar hamnade i Tobolsk, Sibiriens huvudstad, och deras öden finns väl dokumenterade i exempelvis dagböcker.

Joakim Lyth beskriver tsarens segerparad i Moskva som pågick en hel dag. Han berättar att svenskarna fick utstå spott och spe från de ryssar som ”fulle som bestar” gett sig ut för att se segertåget och svenskarnas förnedring.

Exempel på svenskar som "lyckades" är kapten Filip von Strahlenberg som hamnade i rysk fångenskap och fick möjlighet att delta i en vetenskaplig resa till Sibirien 1720. Ryttnästare Ambjörn Molin deltog sommaren 1716 i en rysk expedition till Ochotsk och Kamtjatka. Lorentz Lange gick i rysk tjänst och reste för tsarens räkning till Kina för att ordna med handelsförbindelser mellan de båda länderna – han blev således diplomat.

Men de flesta svenskar som överlevde ägnade sig åt helt vanliga arbeten. Ofta blev de drängar men också snickare eller arbetade i andra hantverksyrken.

Fältprästen Georg Notman var med vid Poltava. När han förstod att han skulle bli tillfångatagen grävde han ner nattvardskärlden under en stor ek. När befrielsen kom tog han sig först till Ukraina, där han hittade igen eken och kunde gräva upp dyrbarheterna. Sedan återvände han till sitt hemregemente i Västmanland och återbördade nattvardskärlden.

Tredje avsnittet som Ekervärn berörde var nutida behandling av krigsfångar och vilka regler som råder. Tredje Genèvekonventionen reglerar hur krigsfångar skall behandlas och vilka rättigheter de har. På bilder kan man se fångar med POW (Prisoner of War) på ryggen. Noterbart är att krigsfångar och terrorister som tagit till fånga inte behandlas lika. Detta kan man se när det gäller Guantamolägret. Terroristfångarna är rättslösa och omfattas inte av Tredje Genèvekonventionen.

Erik Artur Egervärn avtackades med en varm applåd för sitt intressanta och tankeväckande föredrag eller kåseri som han själv föredrog att kalla det.

Inger Jonasson